

УДК 347.51

Олександр КАПЛЯ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін Академії управління МВС

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ІЗ НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ

Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, що регулює надання в Україні інтернет-послуг. Зроблено спробу розкрити юридичну природу зобов'язань щодо надання інтернет-послуг та визначити їх місце в системі цивільно-правових зобов'язань.

Ключові слова: послуга, Інтернет, провайдер, споживання, мережа, інформаційні потреби.

Проведен анализ действующей нормативно-правовой базы, которая регулирует предоставление в Украине интернет-услуг. Сделана попытка раскрыть юридическую природу обязательств по предоставлению интернет-услуг и определить их место в системе гражданско-правовых обязательств.

Ключевые слова: услуга, Интернет, провайдер, потребление, сеть, информационные потребности.

The current legal base that regulate providing the Internet services in Ukraine is analyzed. The attempt is made to reveal the juridical nature of the obligations concerning the Internet services providing and to find their place in the system of civil and legal obligations.

Keywords: service, Internet, provider, using, net, information needs.

Актуальність статті полягає в тому, що формування та розвиток українського сегменту Інтернет породжує багато питань правового характеру, що пов'язані з функціонуванням цієї телекомунікаційної мережі. На сучасному етапі можливості Інтернету представлені широким спектром послуг, що пропонуються за допомогою інтернет-технологій. Ураховуючи те, що в Україні немає спеціального нормативно-правового акта, який регулював би відносини використання міжнародної мережі Інтернет у діловій практиці фізичних та юридичних осіб у сфері надання інтернет-послуг, а також у діяльності правозастосовних органів, що розглядають справи з приводу надання цього виду послуг, виникає багато проблемних питань цивільно-правового характеру, які так і не мають правового розв'язання. Саме

тому актуальним буде розгляд загальних положень як теорії цивільного права, так і норм цивільного законодавства України в контексті цивільно-правових зобов'язань у сфері надання послуг, оскільки в подальшому їх можна буде диференціювати стосовно аналізу окремих видів договорів, що опосередковують інтернет-відносини в Україні. Все це зумовлює необхідність юридичного дослідження суспільних відносин, що пов'язані з наданням інтернет-послуг.

Представники юридичної науки відносини у сфері використання Інтернету досліджували фрагментарно. Зокрема, деякі наукові праці присвячені проблемам правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, які доступні користувачам мережі Інтернет (Ю. Дурнєва, О. Ієвіня, О. Пастухов та ін.); правовим аспектам використання доменного імені, що ідентифікує сайт (В. Бонтлаб, І. Жилінкова); захисту особистих даних в мережі Інтернет (М. Гура, Ю. Шемшученко, І. Чиж та ін.), електронному документообігу, в тому числі й укладання електронного правочину (О. Гудзь, М. Дутов, Д. Кирилюк, І. Спасібо-Фатєєва, А. Чучковська), інформаційній безпеці держави (В. Гавловський, В. Гриценко, В. Цимбалюк та ін.).

Аналізуючи праці названих учених та чинні нормативно-правові акти, визначено коло питань, досліджуваних не в повному обсязі. Зокрема, багато з відомих публікацій, описуючи правові проблеми використання мережі Інтернет, не вказують на шляхи їх розв'язання на підставі чинних нормативних актів, що зумовлює необхідність внесення змін у законодавство України або прийняття спеціальних правових актів, які предметно регулювали б інтернет-відносини в Україні. Ця проблема вимагає широкого пошуку в інших напрямках, зокрема всебічного наукового дослідження та впровадження ефективних заходів суспільної корекції в тих сферах, які таким дослідженням будуть визначені.

Мета статті – аналіз нормативно-правової бази, що регулює надання в Україні інтернет-послуг. Зроблено спробу розкрити юридичну природу зобов'язань щодо надання інтернет-послуг і визначити їх місце в системі цивільно-правових зобов'язань.

За своєю юридичною природою відносини з надання базових послуг Інтернету належать до цивільно-правових зобов'язань у сфері надання послуг.

Зобов'язання з надання послуг є самостійним типом договірних зобов'язань. Договірні цивільно-правові зобов'язання класифікуються у доктрині за різними критеріями, проте існує єдиний чинник для всієї системи договорів, утілений у новому Цивільному кодексі України (ЦК України) [1]. Йдеться про критерій спрямованості цивільно-правового результату. За ним договірні цивільно-правові зобов'язання поділяються на чотири групи та спрямовані на:

- 1) передавання майна;
- 2) виконання робіт;
- 3) надання послуг;
- 4) заснування різних утворень.

Включення договору про надання послуг у ЦК України зумовлене тим, що ЦК 1963 р., регулюючи договори про надання послуг, не мав змоги повністю охопити всю різноманітність таких договорів, негативним наслідком чого стала або повна відсутність їх правового регулювання, або регулювання відомчих нормативних актів, що не лише відкинуло їх за межі ЦК 1963 р., а й призвело до прогалин у законодавстві.

Нині є багато договірних відносин із надання послуг, які включені (перевезення, транспортне експедирування, збереження та ін.) та не включені (освітні, медичні, послуги телекомунікації та ін.) у ЦК України. Оскільки спектр послуг постійно розширюється, їх вичерпний перелік скласти неможливо. Саме тому законодавець пропонує договором про надання послуг охоплювати будь-які види послуг, що відповідають встановленим цивільним законодавством критеріям. На підставі цього і була введена самостійна глава 63 ЦК України – «Послуги. Загальні положення». Спираючись на принцип свободи договору, сторони мають право самостійно встановлювати умови договору про надання послуг, не передбачених ЦК України, але вони повинні керуватися загальними положеннями про надання послуг. У ч. 2 ст. 901 ЦК України передбачено, що положення гл. 63 можуть застосовуватися до всіх договорів про надання послуг, якщо вони не суперечать суті зобов'язання. Це безпосередньо стосується цивільно-правової регламентації інтернет-послуг: ні норми ЦК України, ні норми інших законодавчих актів не містять у собі окремих положень, які стосувалися б правової регламентації договорів надання послуг Інтернету. Отже, використання загальних положень норм

ЦК, що стосуються договорів у сфері послуг, у тому числі інтернет-послуг, є своєрідним орієнтиром для розкриття юридичної природи цивільно-правових зобов'язань у сфері інтернет-послуг.

Об'єктом такого зобов'язання з надання послуг є дії з надання послуги та дії щодо її споживання. Зокрема, за договором із надання провайдерських послуг провайдер здійснює підключення абонента до Інтернету, а абонент зобов'язаний здійснити відповідну оплату за надані послуги та використовувати їх відповідно до умов договору.

Згідно зі ст. 177 ЦК України послуга є самостійним об'єктом цивільного права, але законодавчого визначення «послуги» немає. Це питання є предметом наукових суперечок. Деякі вчені вважають, що послуга є певною діяльністю, спрямованою на отримання нематеріального результату, а це означає, що об'єктом відповідних правовідносин є дія та її корисний ефект [2, с. 354]. Як підкреслює В. Луць, «корисний ефект такої діяльності не виступає у вигляді певного осяжного матеріального результату, як це має місце у підрядних договорах, а полягає у самому процесі надання послуги» [3, с. 171]. Інші автори зазначають, що послуга як об'єкт цивільного права є певним благом – результатом діяльності, що має властивості товару [4, с. 93]. Якщо звернутися до етимології слова «послуга», то під ним розуміють: 1) дію, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; 2) діяльність підприємств, організацій та окремих осіб, виконувану для задоволення чііх-небудь потреб; обслуговування [5, с. 611].

Переконливішим, на нашу думку, є визначення послуги саме як дії, не спрямованої на досягнення матеріального результату, оскільки благо – це надто широке поняття і його можна віднести до будь-якого об'єкта цивільних правовідносин.

Разом з тим послуга має результат – задоволення майнових, культурних, естетичних, інформаційних потреб, забезпечення стану здоров'я, набуття навиків, досвіду. Враховуючи те, що Інтернет – це глобальна інформаційна мережа, то інтернет-послуги спрямовані насамперед на задоволення інформаційних потреб своїх користувачів.

Послуга, як правило, здійснюється з використанням матеріалів, обладнання (речей). Так, якщо йдеться про інтернет-послуги, то провайдер надає абоненту можливість користуватися його технічним обладнанням для доступу до мережі Інтернет.

У юридичній літературі договори про надання послуг прийнято поділяти на такі категорії: 1) договори про надання юридичних послуг – тобто такі, які пов’язані зі встановленням, зміною або припиненням цивільних прав і обов’язків замовника, наданням замовнику допомоги в реалізації належних йому прав або виконанні обов’язків (доручення, комісія); 2) договори із приводу надання фактичних послуг, тобто послуг, що споживаються в процесі їхнього надання і не пов’язані з установленням, зміною або припиненням прав і обов’язків замовника (наприклад збереження); 3) договори з приводу надання послуг, що поєднують у собі ознаки юридичних і фактичних (договір експедиції) [6, с. 490; 7, с. 147]. Зобов’язання з надання інтернет-послуг належать до зобов’язань з приводу надання фактичних послуг, зокрема, в договорі про надання провайдерських послуг останні споживаються в процесі їхнього надання.

За суб’єктним складом зобов’язання з надання послуг можна поділити на зобов’язання, що надаються споживачам, і зобов’язання з іншими учасниками. Зобов’язання з надання інтернет-послуг орієнтовані на задоволення потреб споживачів, а тому деталізація правових приписів, спрямованих на регулювання і захист прав споживачів у мережі Інтернет, здійснюється спеціальним законодавством, основу якого становить Закон України «Про захист прав споживачів» [8, с. 130].

Залежно від того, що є об’єктом впливу виконавця, виокремлюють зобов’язання, де дії виконавця спрямовані на речі (перевезення); зобов’язання, в яких об’єкт впливу – людина (медичні, освітні послуги); зобов’язання, в яких дії виконавця спрямовані на організацію відносин замовника та третіх осіб (комісія). Характерним прикладом того, що зобов’язання з надання інтернет-послуг упорядковують відносини замовника з третіми особами, є договір надання послуг електронної пошти.

Зобов’язання з надання послуг можуть бути як оплатні, так і безоплатні. Оскільки інтернет-послуги є різновидом телекомунікаційних послуг, то відповідно до Закону України «Про телекомунікації» до обов’язків споживача телекомунікаційних послуг відносять обов’язок своєчасно оплачувати отримані ним телекомунікаційні послуги (п. 5 ч. 1 ст. 33). Таким чином, зобов’язання з надання інтернет-послуг мають оплатний характер.

Отже, зобов'язання з надання інтернет-послуг є договірним типом зобов'язання, об'єкт якого – дії виконавців (наприклад провайдерів) з надання послуг мережі Інтернет споживачам (абонентам) для задоволення їх інформаційних потреб.

Стосовно характеристики самого договору, що укладається під час надання інтернет-послуг, вважаємо за необхідне наголосити, що цей тип зобов'язання не регламентують окремо норми ЦК України чи інших законодавчих актів, а тому слід виходити із загальних положень договору надання послуг (гл. 63 ЦК України) та інших законодавчих актів, що регламентують відносини між виконавцями та замовниками у сфері інтернет-відносин (Закон України «Про телекомунікації», Закон України «Про захист прав споживачів» [9–10] тощо).

У перспективі ця стаття відкриває шлях до подальшого розвитку наукового вчення про надання в Україні інтернет-послуг, розкриття юридичної природи зобов'язань щодо надання інтернет-послуг, а також визначення їх місця в системі цивільно-правових зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : прийнятий 16 січ. 2003 р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
2. Шешенин Е. Д. Классификация гражданско-правовых обязательств по оказанию услуг / Е. Д. Шешенин // Антология уральской цивилистики, 1925–1989. – М. : Статут, 2001. – С. 353–359.
3. Луць В. В. Контракты у підприємницькій діяльності / В. В. Луць. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 560 с.
4. Кротов М. В. Обязательства по оказанию услуг в советском гражданском праве : учеб. пособие / Кротов М. В. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1990. – 107 с.
5. Цивільний кодекс України : Коментар. – Х. : Одиссей, 2003. – 856 с.
6. Иоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Иоффе. – М. : Юрид. лит., 1975. – 880 с.
7. Кужко О. С. Особливості послуг, що надаються за договором транспортного експедирування / О. С. Кужко // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1 (21). – С. 146–151.
8. Осетинська Г. Законодавча регламентація зобов'язань з надання послуг за участю споживачів / Г. Осетинська // Право України. – 2003. – № 11. – С. 130–133.
9. Про телекомунікації : Закон України від 18 лист. 2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 155.
10. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 30. – Ст. 379.